

Prva knjiga koju danas predstavljamo je knjiga američkih historičara Roberta J. Donia i Johna V.A. Fine, Jr. Pod naslovom *Bosna i Hercegovina: Iznevjerena tradicija*. Ne bi trebalo puno predstavljati autore: profesor Fine je kod nas najpoznatiji po svojim knjigama o Crkvi bosanskoj, ali je on u posljednje vrijeme objavio i niz drugih knjiga o problemima srednjovjekovne historije Balkana i identitetima. Osim toga, iz njegovog kruga se razvilo nekoliko historičara, od kojih se neki bave i historijom Bosne i Hercegovine i o kojima ćemo tek imati vremena više čuti. Neki od njih su doslovno naši ljudi, iz Sarajeva, koji su svoje doktorate stekli kod profesora Fina u Michiganu i sada rade na raznim američkim univerzitetima.

Drugi autor, Robert J. Donia, koji je danas s nama, također je doktorant profesora Fine i čovjek koji jako dobro poznaje našu historiju i našu zemlju. Ova knjiga koju danas predstavljamo treća je njegova knjiga koju u prijevodu na bosanski jezik objavljujemo u Sarajevu. Prvu knjigu o Muslimanima u doba austrougarske vladavine objavili smo u suradnji za IK ZORO, a drugu o historiji Sarajeva objavili smo sami i to gotovo u isto vrijeme kada se pojavila i engleska verzija u Londonu kod Hursta. Ta knjiga je zasad jedina cjelovita historija Sarajeva od početka do najnovijih vremena. Nismo džaba za tu knjigu dobili i nagradu kao najbolji prijevod u 2006. godini.

Neću najavljivati niti otkrivati temu knjige koju Donia sada završava, ali moram reći, kako bih samo potaknuo vašu maštu, da je doista riječ o knjizi o kojoj će se puno pričati kada se pojavi. Ko zna, možda ćemo i nju predstaviti u Sarajevu.

Knjiga *Bosna i Hercegovina: Iznevjerena tradicija* izvorno je pisana za inozemnu publiku, a nastala je sredinom rata koji se od 1992. do 1995. vodio protiv Bosne i Hercegovine. Ubrzo nakon engleskog izdanja, u ratnom Sarajevu, u skromnom izdanju i ograničenom tiražu, pojavila se i bosanska verzija u prijevodu Nure Dike Kapić. Taj prijevod je danas teško naći čak i u specijaliziranim bibliotekama. To je razlog zašto smo odlučili ponovo prevesti i štampati ovu knjigu.

Autori knjige, dvojica američkih historičara, ne kriju da su se latili pisanja zbog tada dominirajućeg stereotipa u inozemnim političkim krugovima o ratu u Bosni i Hercegovini kao produktu stoljetne mržnje na ovim prostorima. Taj stereotip je otežavao situaciju u Bosni i Hercegovini, zaustavljao ideje o međunarodnoj vojnoj intervenciji radi omogućavanja preživljavanja Bosne i Hercegovine kao države i time omogućavao dalje jačanje prednosti onima koji su razbijali ovu zemlju upravo šireći takve stereotipe. Koliko god je tada (početak 1994.) objavljivanje ove knjige na engleskom jeziku bilo važno za razbijanje tog stereotipa u svijetu, čini se da je danas njeno objavljivanje na bosanskom jeziku jednako važno za domaću

publiku, pogotovo jer se Bosna i Hercegovina danas nalazi ponovo pred velikim izazovima i prijetnjama. Za razliku od onih koji tvrde da je Bosna i Hercegovina samo „povijesni krajolik“, o čemu pišu neki, i što je još tragičnije njihovo se pisanje promovira kao krajnji domet nauke, Fine i Donia razvijaju tezu da je Bosna i Hercegovina „posjedovala vrlo karakterističnu, vlastitu historiju i kulturu koja je bila zajednička svim vjeroispovijestima“. Iz toga su oni dalje razvili priču o razvoju bosanskog društva, a krajnji cilj je bio pokazati da nije historija ta koja je početkom 1990-ih trovala odnose u Bosni i Hercegovini, nego način na koji su politički lideri (zlo)upotrebljavali historiju.

Fine i Donia su pokazali da je izgradnja multietničkog društva u Bosni i Hercegovini prošla kroz više povijesnih etapa, te da je identitet Bosne i Hercegovine predstavljao mješavinu vjerske pripadnosti, kulturoloških praksi, ekonomskog statusa i lojalnosti mjestu rođenja. Ova knjiga, zapravo, predstavlja njihov pogled na građenje multietničkog društva u Bosni i Hercegovini tokom povijesti. Ovo nije historija koja se bavi detaljima. Ovdje je u pitanju više iznošenje glavnih teza koje su trebale biti odgovor historičara na rat 1992. godine. Zbog toga se prave velike paralele historije i savremenosti; nastoji se za savremene teškoće naći paralele u povijesti kako bi se lakše našla rješenja za savremene probleme i izazove. Pri tome su oni veoma izričiti i jasni – kao što je, na primjer, snažna vojna intervencija 1878. umirila Bosnu, tako bi i jaka vojna intervencija zaustavila rat s kraja 20 stoljeća. Pokazalo se da je to na kraju i bilo tako.

Fine i Donia zastupaju tezu da je prije austrougarske okupacije Bosna i Hercegovina postala visoko diferencirano multietničko društvo, te da u tom društvu nije bilo etnički motiviranih sukoba, izuzev početkom Prvog svjetskog rata i tokom Drugog svjetskog rata. No, to su, prema njihovom mišljenju, bili povijesni ekscesi a ne povijesna konstanta. Zbog toga ni rat 1992. nije mogao izbiti zbog povijesno utemeljenih etničkih sukoba, jer njih, zapravo, nije ni bilo. Rat je izbio zbog srpskih i hrvatskih ambicija da anektiraju dijelove Bosne i Hercegovine, spremnosti nacionalnih ekstremista u Bosni i Hercegovini da povedu kampanje etničkog čišćenja i time faktički stanu u front protiv Bosne i Hercegovine, kao i zbog transformacije Jugoslavenske narodne armije u instrument srpskih nacionalističkih interesa.

Mada je ključna pažnja usmjerena na dokazivanje povijesne utemeljenosti Bosne i Hercegovine kao države i bosanskohercegovačkog multietničkog društva, autori su značajnu pažnju posvetili i poteškoćama vezanim za očuvanje tog društva. Pokazali su povijesnu zrelost sekularnih zajednica u Bosni i Hercegovini bez sklonosti ka vjerskim ekstremizmima i fundamentalizmima. Posebno nastoje afirmirati tezu o bosanskohercegovačkom rukovodstvu koje se i u ratnom razdoblju zalaže za multietničku državu. Pokazuju kako se i zašto tokom

rata pojačavala prevlast Bošnjaka u institucijama vlasti, te kako su zapadne sile tokom 1993. bosanskohercegovačku vladu sve češće promatrale „samo kao muslimansku komponentu tripartitnog plana podjele Bosne i Hercegovine“. To je vodilo ka razočaranosti i očaju pojedine muslimanske lidere, ali je i među njima ipak prevladala bosanskohercegovačka, sekularna struja koja se zalagala za očuvanje Bosne i Hercegovine kao multietničkog društva. Na kraju, međunarodna zajednica je ipak morala vojnički intervenirati kako bi u Bosni i Hercegovini sačuvala suštinu zapadnih demokratskih vrijednosti. Neuspjeh pojedinih zapadnih političkih krugova i srpskih i hrvatskih protivnika Bosne i Hercegovine, te odlučnost dominirajuće muslimanske struje da odbaci svodenje središnje bosanskohercegovačke vlasti samo na bošnjačku vladu, uprkos bošnjačkoj prevlasti u toj vladi, značilo je i neuspjeh koncepta podjele Bosne i Hercegovine tokom rata od 1992. do 1995. godine. Zbog te pouke vrijedi i danas, 2011. godine, čitati ovu knjigu!